

**«ΣΧΟΛΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ»
ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΠΟΡΕΙΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ
ΤΑ ΣΧΟΛΙΚΑ ΕΤΗ 2002-03 & 2003-04**

**ΛΕΚΚΑΣ Θ., ΚΟΛΟΚΥΘΑΣ Γ., ΚΑΖΑΝΤΖΗ ΑΡ., ΚΑΙΛΑ Μ., & ΓΑΡΔΙΚΗΣ Δ.
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ
sppe@aegean.gr**

ΕΚΤΕΝΗΣ ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Βασικός σκοπός της εργασίας είναι η παρουσίαση της πορείας υλοποίησης του Έργου και των αποτελεσμάτων του τα δύο πρώτα χρόνια υλοποίησής του (Σχολικά Έτη 2002-03 και 2003-04). Κατά την παρουσίαση αυτή αναλύονται τα σημαντικότερα ποσοτικά μεγέθη του Έργου. Παρουσιάζονται επίσης τα προγράμματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (ΠΕ) που υλοποιήθηκαν στις Σχολικές Μονάδες της χώρας από το έτος 2001 έως το 2005 σε νομαρχιακό επίπεδο (εκτός του συγκεκριμένου Έργου), ώστε να εξαχθούν κάποια συμπεράσματα για τη συνολική συμμετοχή των σχολείων πριν και κατά τη διάρκεια του Έργου. Στη συνέχεια παρουσιάζονται διεξοδικά τα στοιχεία που έχουν συγκεντρωθεί από το Πανεπιστήμιο Αιγαίου και αφορούν στην συμμετοχή των σχολικών μονάδων στο πρόγραμμα, την κατανομή τους στις περιφέρειες της χώρας, την κατανομή τους στις διάφορες βαθμίδες της εκπαίδευσης και την συμμετοχή των μαθητών στα προγράμματα. Ακολουθεί μια παρουσίαση του προφίλ των εκπαιδευτικών που συμμετέχουν, τόσο ως συντονιστές όσο και ως μέλη των Παιδαγωγικών Ομάδων (ΠΟ), στην υλοποίηση των προγραμμάτων ΠΕ καθώς η θεματολογία των ΣΠΠΕ που επελέγησαν και υλοποιήθηκαν από εκπαιδευτικούς και μαθητές. Τέλος, αναλύονται τα κυριότερα οικονομικά στοιχεία του Έργου. Από την παρουσίαση της οικονομικής διαχείρισης του ποσού με το οποίο χρηματοδοτούνται τα ΣΠΠΕ διαπιστώνεται ότι πραγματοποιήθηκε μια ευρύτατη κατανομή σε κατηγορίες δαπανών, οι οποίες βοήθησαν τους εκπαιδευτικούς να σχεδιάσουν, οργανώσουν, υλοποιήσουν τα ΣΠΠΕ και να πραγματοποιήσουν δραστηριότητες, οι οποίες αναβαθμίζουν τα αποτελέσματα του έργου τους, βασιζόμενοι στην ενσωμάτωση των αρχών της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης.

**LEKKAS TH., KOLOKYTHAS G., KAZANTZI AR., KAILA M. & GARDIKIS D.
UNIVERSITY OF THE AEGEAN
sppe@aegean.gr**

ABSTRACT

The main aim of this paper is to present the course of implementation of the project along with its results concerning the first two years (school year 2002-03 and 2003-04). Within this presentation the most significant quantitative data of the project are analysed. Moreover the programs of Environmental Education, which were realized at the country's school units on a prefectorial basis, commencing in 2001 and up to 2005 (out of the scope of the specific project) are presented, in order to draw conclusions upon the overall school participation (before the implementation of the Scheme and within its duration.) A detailed analysis of the data gathered by the University of the Aegean follows, regarding school units participation and their allocation as concerns the country's regions, the educational levels and the students' participation. Also the teachers' profile is projected, regarding both the moderators and the members of the Educational Teams as well as the thematic of the SPEE approved and implemented by teachers and pupils. Finally, the most important financial figures of the project are presented. Judging by the administration of financial resources in terms of the SPEE funding it was estimated that the wide allocation of expenses enabled educators to design, organise and implement the SPEE as well as to carry out activities, which upgrade the project's outcome following the principles of Environmental Education.

Λέξεις κλειδιά: Σχολικά Προγράμματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, Παιδαγωγική Ομάδα, Θεματολογία, Οικονομική Διαχείριση, μαθητευόμενοι

1. Εισαγωγή

Με την ανάληψη της εκτέλεσης της Πράξης των «Σχολικών Προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης» που εντάσσεται στα πλαίσια της Ενέργειας 2.6.1. «Προγράμματα Προστασίας Περιβάλλοντος και Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης», του Μέτρου 2.6 του ΕΠΕΑΕΚ II, (το οποίο συγχρηματοδοτείται κατά 75% από την Ευρωπαϊκή Ένωση και κατά 25% από Εθνικούς Πόρους - ΥΠΕΠΘ) επιχειρήθηκε αφενός η ευαισθητοποίηση της μαθητικής κοινότητας, σε περιβαλλοντικά ζητήματα και αφετέρου η ανάπτυξη και καθιέρωση θεσμών και μεθόδων ποιοτικού σχεδιασμού και αξιολόγησης, που προωθούν την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση στην Ελλάδα. Το συγκεκριμένο Έργο στόχευε και στοχεύει στην ενίσχυση του έργου των εκπαιδευτικών προκειμένου οι νέοι (μαθητές Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης) να κατανοήσουν την πολυπλοκότητα των περιβαλλοντικών προβλημάτων και να αναπτύξουν δεξιότητες τέτοιες που θα τους καθιστούν ικανούς και ενεργούς πολίτες στην επίλυση των προβλημάτων αυτών.

Ιδιαίτερη βαρύτητα σε όλα τα στάδια του Έργου δόθηκε στην ανάπτυξη των αρχών της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, όπως αυτές έχουν προσδιοριστεί στις σημαντικότερες συνδιασκέψεις για το Περιβάλλον και την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση (Στοκχόλμη 1972, Βελιγράδι 1975, Τιφλίδα 1977, Μόσχα 1987, Ρίο 1992, Θεσσαλονίκη 1997), δηλαδή στη διεπιστημονική θεώρηση, τη βιωματική προσέγγιση, το άνοιγμα του σχολείου στην κοινωνία, την ομαδική εργασία, την ανάπτυξη δημοκρατικού διαλόγου και κριτικής σκέψης, ώστε οι μαθητευόμενοι να είναι σε θέση να επαναπροσδιορίσουν τη σχέση τους με το περιβάλλον και να γίνουν κοινωνοί της προσπάθειας για την προστασία του.

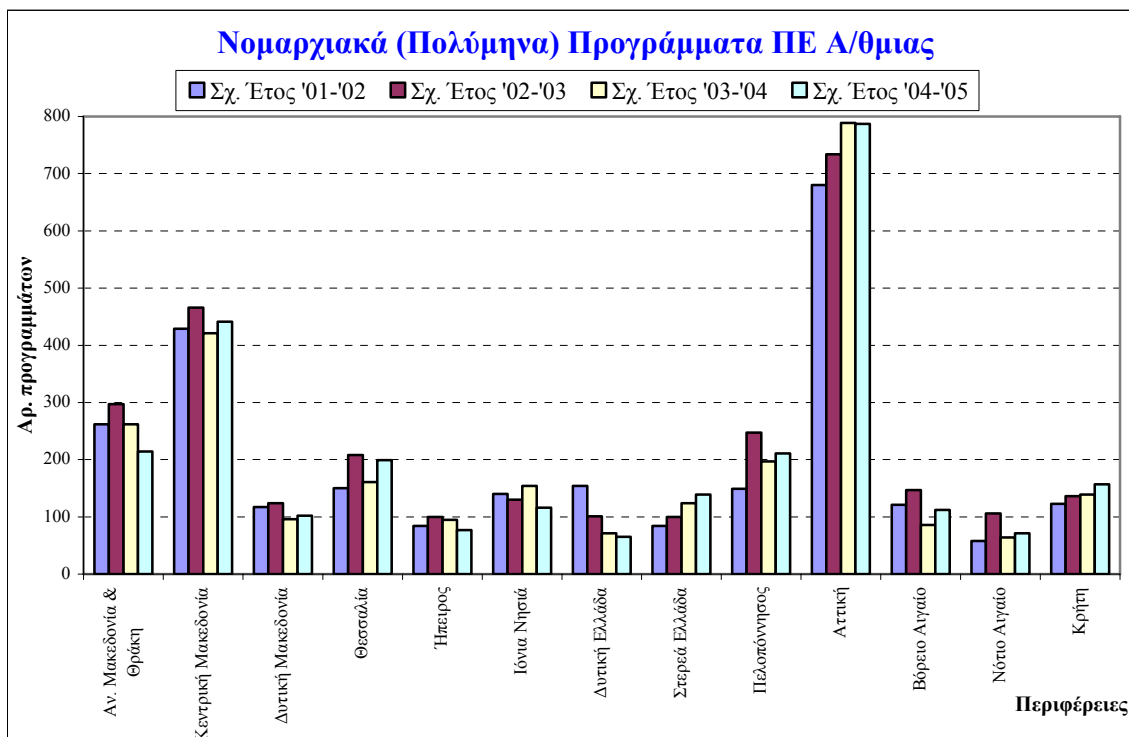
Βασικός σκοπός της εργασίας είναι η παρουσίαση της πορείας υλοποίησης του Έργου και των αποτελεσμάτων του τα δύο πρώτα χρόνια υλοποίησής του (Σχολικά Έτη 2002-03 και 2003-04). Κατά την παρουσίαση αυτή αναλύονται τα σημαντικότερα ποσοτικά μεγέθη του Έργου. Παρουσιάζονται επίσης τα προγράμματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (ΠΕ) που υλοποιήθηκαν στις Σχολικές Μονάδες (ΣΜ) της χώρας από το έτος 2001 έως το 2005 σε νομαρχιακό επίπεδο (εκτός του συγκεκριμένου Έργου), ώστε να εξαχθούν κάποια συμπεράσματα για τη συνολική συμμετοχή των σχολείων πριν και κατά τη διάρκεια του Έργου. Στη συνέχεια παρουσιάζονται διεξοδικά τα στοιχεία που έχουν συγκεντρωθεί από το Πανεπιστήμιο Αιγαίου και αφορούν στην συμμετοχή των σχολικών μονάδων στο πρόγραμμα, την κατανομή τους στις περιφέρειες της χώρας, την κατανομή τους στις διάφορες βαθμίδες της εκπαίδευσης και την συμμετοχή των μαθητών στα προγράμματα. Ακολουθεί μια παρουσίαση του προφίλ των εκπαιδευτικών που συμμετέχουν, τόσο ως συντονιστές όσο και ως μέλη των Παιδαγωγικών Ομάδων (ΠΟ), στην υλοποίηση των προγραμμάτων ΠΕ καθώς η θεματολογία των ΣΠΠΕ που επελέγησαν και υλοποιήθηκαν από εκπαιδευτικούς και μαθητές. Τέλος αναλύονται τα κυριότερα οικονομικά στοιχεία του Έργου. Από την κατανομή των δαπανών μπορούν να εξαχθούν χρήσιμα συμπεράσματα για την διαχείριση ενός, ομολογουμένως, υψηλού ποσού χρημάτων συγκριτικά με τα προηγούμενα χρόνια, από τους συντονιστές και τις Παιδαγωγικές Ομάδες τόσο για τις ανάγκες των προγραμμάτων όσο και για τις ανάγκες των ΣΜ.

2. Υφιστάμενη κατάσταση των Σχολικών Προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στην Ελλάδα κατά το χρονικό διάστημα 2001-2005.

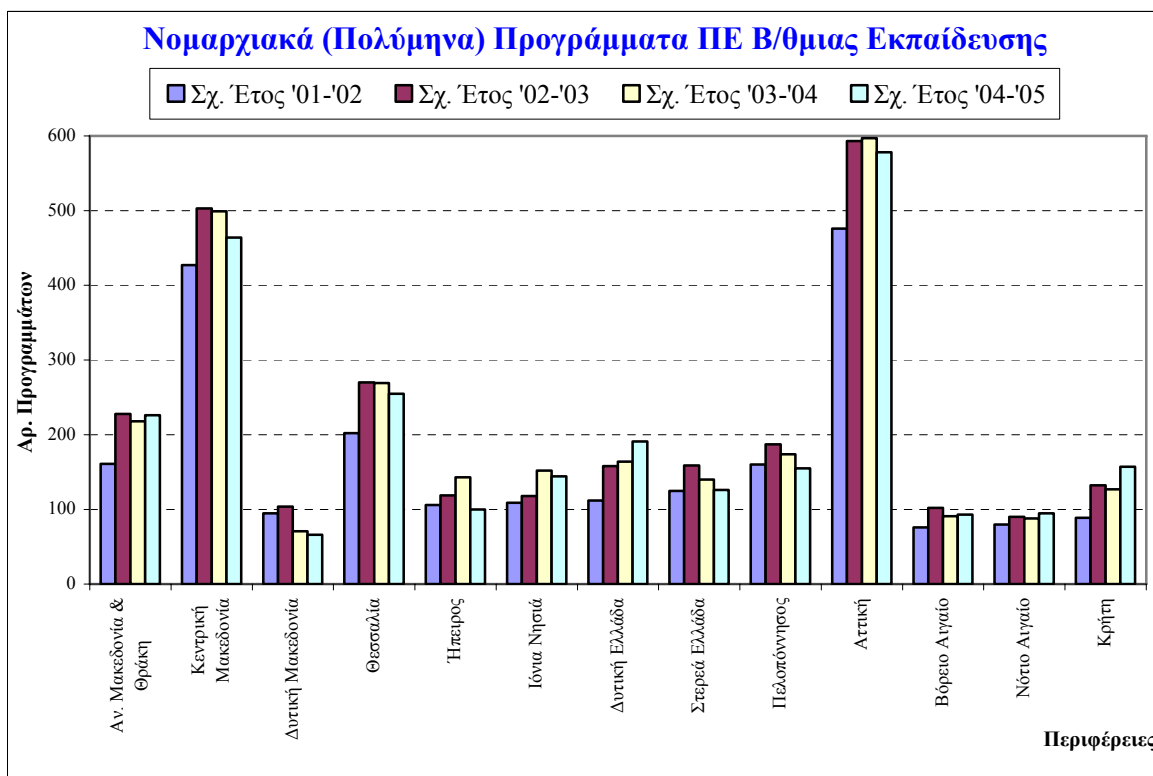
Πριν προχωρήσουμε στην παρουσίαση της πορείας υλοποίησης του Έργου και των αποτελεσμάτων του τα δύο πρώτα χρόνια σκόπιμο είναι να παρουσιάσουμε την υφιστάμενη κατάσταση των Σχολικών Προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια.

Τα τέσσερα τελευταία χρόνια παρατηρείται αύξηση στον αριθμό των προγραμμάτων που υλοποιούνται τόσο σε επίπεδο νομαρχιακών προγραμμάτων όσο και σε ΣΠΠΕ που χρηματοδοτούνται από το ΕΠΕΑΕΚ II.

Στα Διαγράμματα 1 & 2, παρουσιάζονται τα Νομαρχιακά (Πολύμηνα) Προγράμματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης που υλοποιήθηκαν ανά Διεύθυνση Εκπαίδευσης τα Σχολικά Έτη 2001-02 (περίοδος που δεν υλοποιούνταν το Έργο) έως σήμερα.

Διάγραμμα 1. Παρουσίαση Νομαρχιακών Προγραμμάτων ΠΕ Α/θμιας Εκπαίδευσης

Διάγραμμα 2. Παρουσίαση Νομαρχιακών Προγραμμάτων ΠΕ Β/θμιας Εκπαίδευσης

Στους Πίνακες 1 & 2 παρουσιάζεται η κατανομή των πολύμηνων προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης που υλοποιήθηκαν ανά Διεύθυνση Εκπαίδευσης τα Σχ. Έτη 2001-2002 έως σήμερα. Παρατηρούμε αύξηση του αριθμού των προγραμμάτων, η οποία εντοπίζεται για μεν την Α/θμια Εκπαίδευση κυρίως στην αύξηση του αριθμού των προγραμμάτων που

υλοποιούνται σε Νηπιαγωγεία, ενώ για την Β/θμια Εκπαίδευση στην έντονα αυξητική τάση του αριθμού των προγραμμάτων που υλοποιούνται σε ΤΕΕ

Πίνακας 1 Κατανομή Πολύμηνων Προγραμμάτων ανά κατηγορία Σ.Μ. της Α/θμιας Εκπαίδευσης

Σχολικές Μονάδες (Σ.Μ)	Σχ. Έτος '01-'02	Σχ. Έτος '02-'03	Σχ. Έτος '03-'04	Σχ. Έτος '04-'05
Πολύμηνα Προγράμματα σε Νηπιαγωγεία	405	528	547	569
Πολύμηνα Προγράμματα σε Δημοτικά	2.146	2.368	2.112	2.122
Ποσοστό υλοποίησης Πολύμηνων Προγραμμάτων σε Νηπιαγωγεία	15,88%	18,23%	20,57%	21,14%
Ποσοστό υλοποίησης Πολύμηνων Προγραμμάτων σε Δημοτικά	84,12%	81,77%	79,43%	78,86%

Πίνακας 2 Κατανομή Πολύμηνων Προγραμμάτων ανά κατηγορία Σ.Μ. της Β/θμιας Εκπαίδευσης

Σχολικές Μονάδες (Σ.Μ)	Σχ. Έτος '01-'02	Σχ. Έτος '02-'03	Σχ. Έτος '03-'04	Σχ. Έτος '04-'05
Πολύμηνα Προγράμματα σε Γυμνάσια	1.327	1.534	1.492	1.383
Πολύμηνα Προγράμματα σε Λύκεια	504	721	725	660
Πολύμηνα Προγράμματα σε ΤΕΕ	387	508	516	607
Ποσοστό υλοποίησης Πολύμηνων Προγραμμάτων σε Γυμνάσια	59,83%	55,52%	54,59%	52,19%
Ποσοστό υλοποίησης Πολύμηνων Προγραμμάτων σε Λύκεια	22,72%	26,09%	26,53%	24,91%
Ποσοστό υλοποίησης Πολύμηνων Προγραμμάτων σε ΤΕΕ	17,45%	18,39%	18,88%	22,91%

3. Κατανομή και παρουσίαση των Σχολικών Προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (ΣΠΠΕ) που συγχρηματοδοτούνται από την Ευρωπαϊκή Ένωση στα πλαίσια του ΕΠΕΑΕΚ II για το χρονικό διάστημα 2002-2005.

Στο πλαίσιο του Έργου «Σχολικά Προγράμματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης», οι Σχολικές Μονάδες υπέβαλαν προτάσεις για την υλοποίηση Σχολικών Προγραμμάτων κατά τις χρονικές περιόδους 2002-03, 2003-04 και 2004-05.

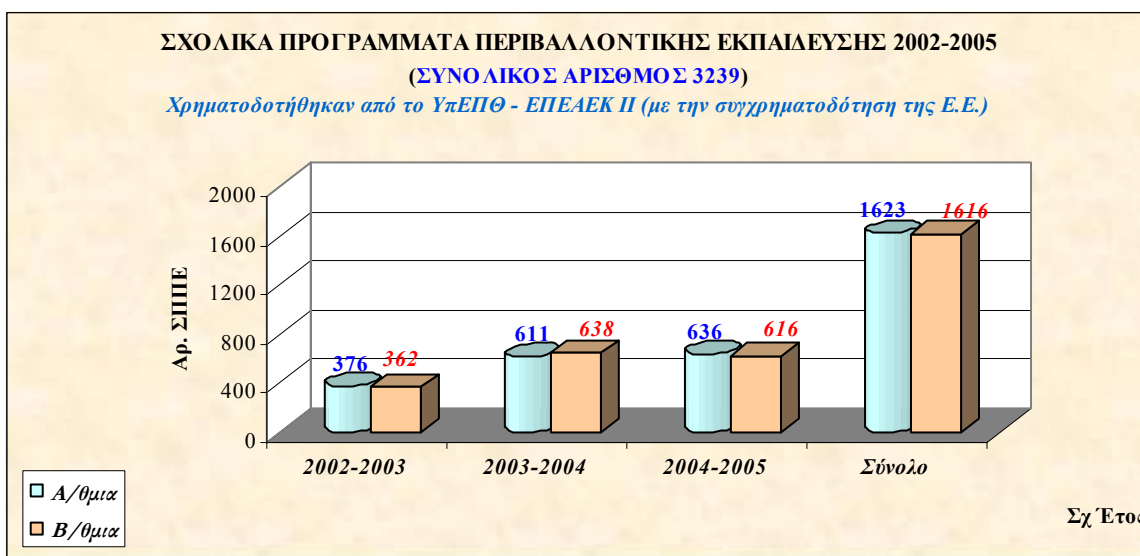
Το Σχ. Έτος **2002-03** υποβλήθηκαν συνολικά **1.080** προτάσεις από όλες σχεδόν τις Δ/νσεις Α/θμιας και Β/θμιας Εκπαίδευσης της χώρας. Εγκρίθηκαν για υλοποίηση **817** ΣΠΠΕ και τελικά υλοποιήθηκαν με επιτυχία τα **738**. Το Σχ. Έτος **2003-04** υποβλήθηκαν συνολικά **1.394** προτάσεις από όλες σχεδόν τις Δ/νσεις Εκπαίδευσης της χώρας. Εγκρίθηκαν για υλοποίηση **1.285** ΣΠΠΕ και τελικά υλοποιήθηκαν με επιτυχία τα **1.249**, ενώ το **2004-05** υποβλήθηκαν συνολικά **1.335** προτάσεις από όλες σχεδόν τις Δ/νσεις Εκπαίδευσης της χώρας. Εγκρίθηκαν για υλοποίηση **1.252** ΣΠΠΕ και τελικά υλοποιήθηκαν με επιτυχία τα **1.249**.

Πίνακας 3 Κατανομή ΣΠΠΕ στα πλαίσια του ΕΠΕΑΕΚ II ανά κατηγορία ΣΜ της Α/θμιας Εκπαίδευσης

	Σχ. Έτος '01-'02	Σχ. Έτος '02-'03	Σχ. Έτος '03-'04	Σχ. Έτος '04-'05
ΣΠΠΕ σε Νηπιαγωγεία		57	68	98
ΣΠΠΕ σε Δημοτικά		319	543	538
Ποσοστό υλοποίησης ΣΠΠΕ σε Νηπιαγωγεία		15,16	11,13	15,41
Ποσοστό υλοποίησης ΣΠΠΕ σε Δημοτικά		84,84	88,87	84,59

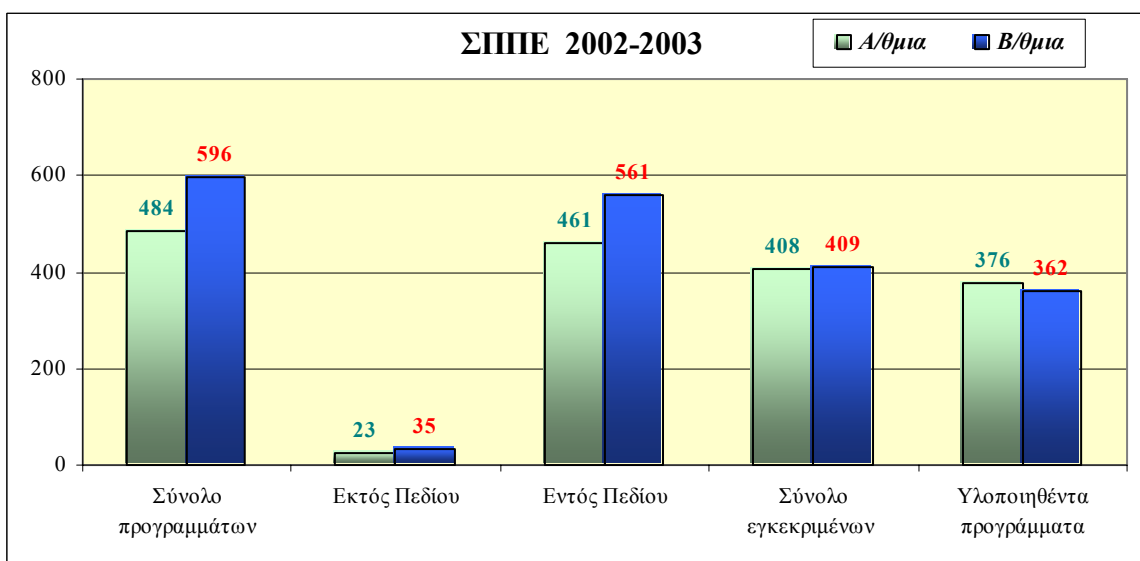
Πίνακας 4 Κατανομή ΣΠΠΕ στα πλαίσια του ΕΠΕΑΕΚ II ανά κατηγορία Σ.Μ.της Β/θμιας Εκπαίδευσης

	Σχ. Έτος '01-'02	Σχ. Έτος '02-'03	Σχ. Έτος '03-'04	Σχ. Έτος '04-'05
ΣΠΠΕ σε Γυμνάσια		226	355	342
ΣΠΠΕ σε Λύκεια		83	172	146
ΣΠΠΕ σε ΤΕΕ		53	109	128
Ποσοστό υλοποίησης ΣΠΠΕ σε Γυμνάσια		62,43	55,82	55,52
Ποσοστό υλοποίησης ΣΠΠΕ σε Λύκεια		22,93	27,04	23,70
Ποσοστό υλοποίησης ΣΠΠΕ σε ΤΕΕ		14,64	17,14	20,78

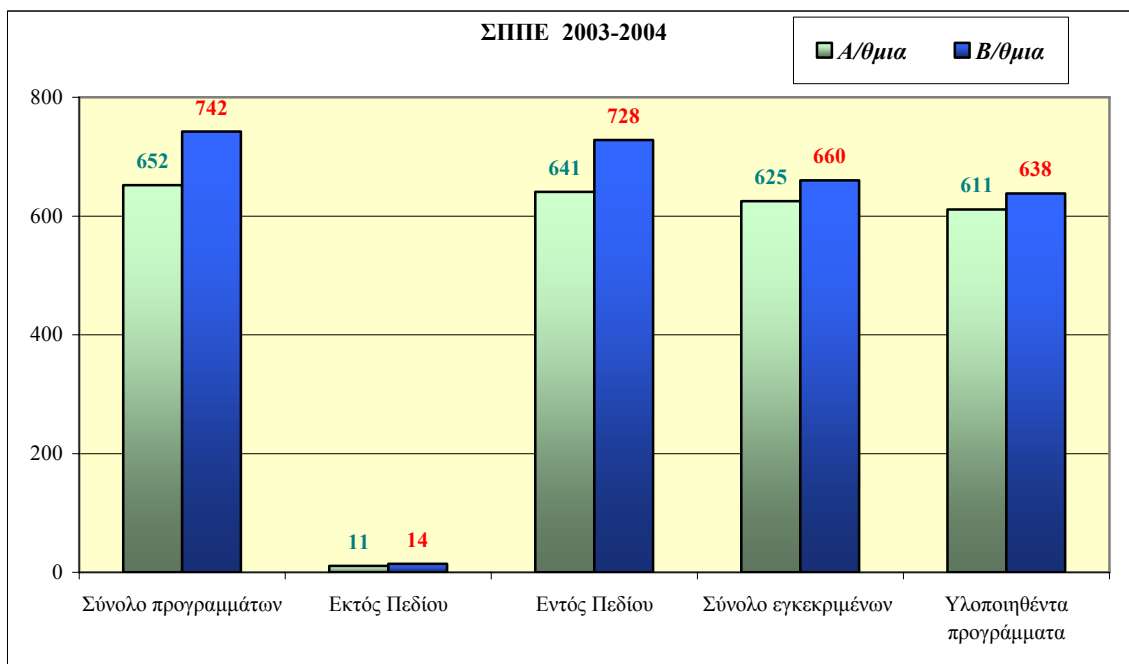

Διάγραμμα 3. Παρουσίαση των ΣΠΠΕ που υλοποιήθηκαν στα πλαίσια του ΕΠΕΑΕΚ II

Στα Διαγράμματα 4 & 5, παρουσιάζονται τα προγράμματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης που υποβλήθηκαν εγκρίθηκαν και υλοποιήθηκαν ανά Διεύθυνση Εκπαίδευσης τα Σχολικά Έτη 2002-03 και 2003-04.

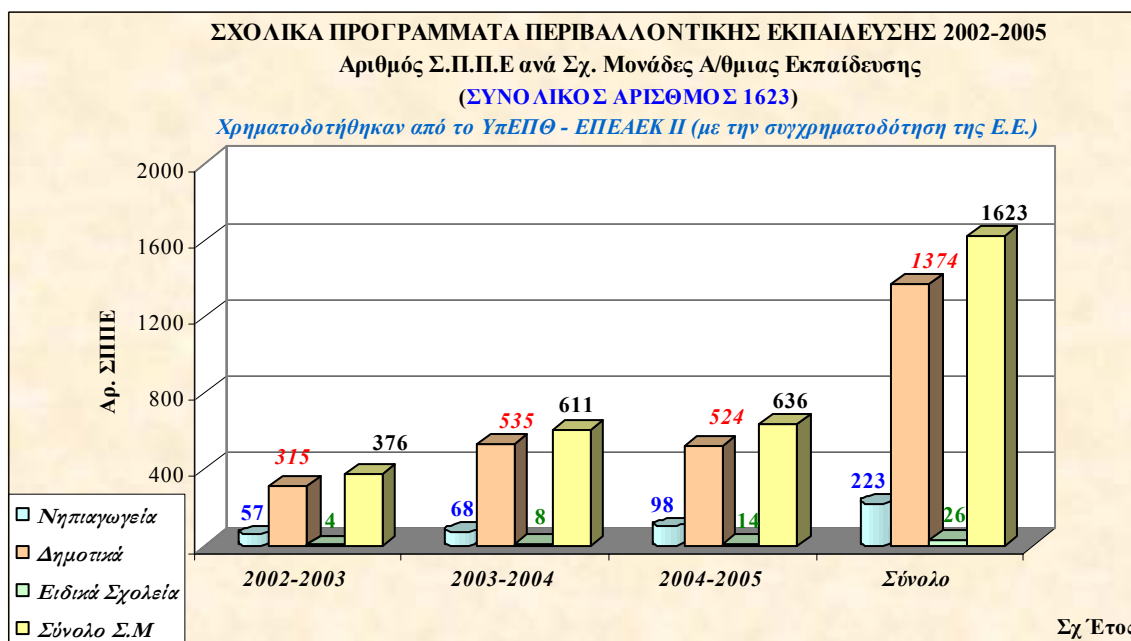

Διάγραμμα 4. Παρουσίαση των ΣΠΠΕ που κατατέθηκαν, εγκρίθηκαν και υλοποιήθηκαν το Σχ. Έτος 2002-03 στα πλαίσια του ΕΠΕΑΕΚ II

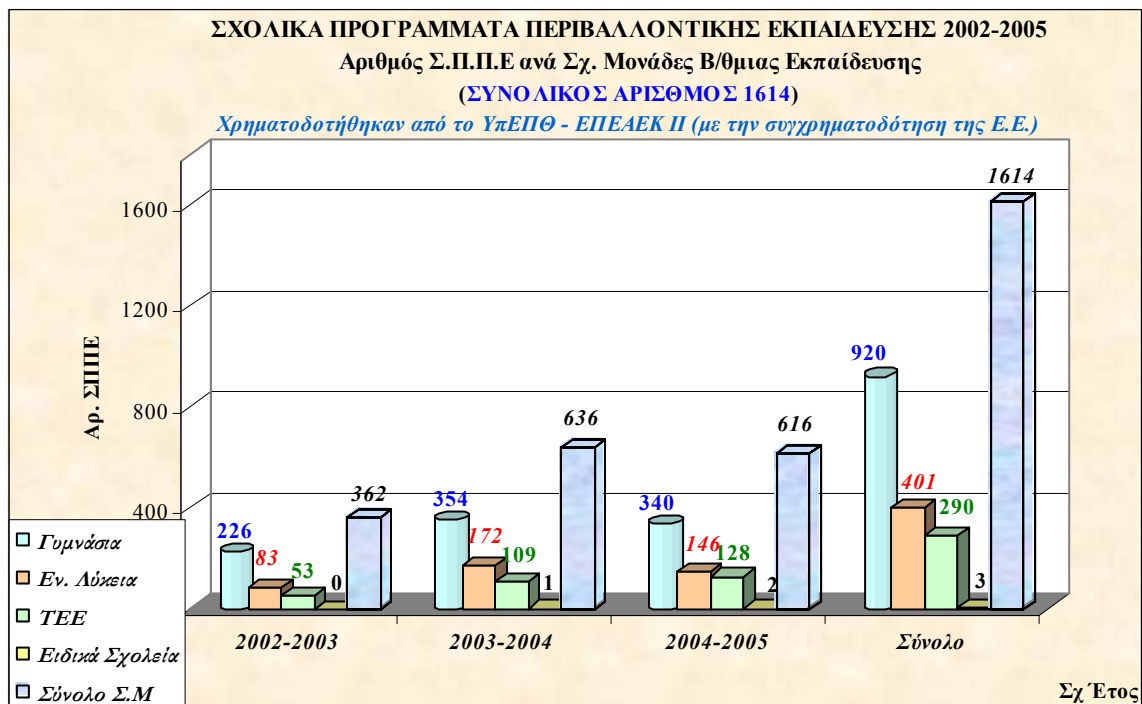
Διάγραμμα 5. Παρουσίαση των ΣΠΠΕ που κατατέθηκαν, εγκρίθηκαν και υλοποιήθηκαν το Σχ. Έτος 2003-04 στα πλαίσια του ΕΠΕΑΕΚ II

Στα Διαγράμματα 6 & 7, παρουσιάζονται ΣΠΠΕ που υλοποιήθηκαν ανά κατηγορία Σχολικής Μονάδας και Διεύθυνση Εκπαίδευσης από την αρχή του Έργου έως σήμερα.

Διάγραμμα 6. Παρουσίαση των ΣΠΠΕ που υλοποιήθηκαν κατά κατηγορία ΣΜ της Α/θμιας Εκπαίδευσης και Σχολικό Έτος στα πλαίσια του ΕΠΕΑΕΚ II

Αν θεωρήσουμε ότι τα περισσότερα από τα ΣΠΠΕ στα πλαίσια του ΕΠΕΑΕΚ II κατά το Σχολικό Έτος 2002-03 έχουν καταγραφεί και ως πολύμηνα προγράμματα, δεδομένου ότι το Έργο άρχισε να υλοποιείται στα μέσα της σχολικής χρονιάς, στον Πίνακα 5 παρουσιάζεται σταδιακή αύξηση του αριθμού των προγραμμάτων που πραγματοποιούνται και στις δύο βαθμίδες της Εκπαίδευσης.

Διάγραμμα 7. Παρουσίαση των ΣΠΠΕ που υλοποιήθηκαν κατά κατηγορία ΣΜ της Β/θμιας Εκπαίδευσης και Σχολικό Έτος στα πλαίσια του ΕΠΕΑΕΚ II

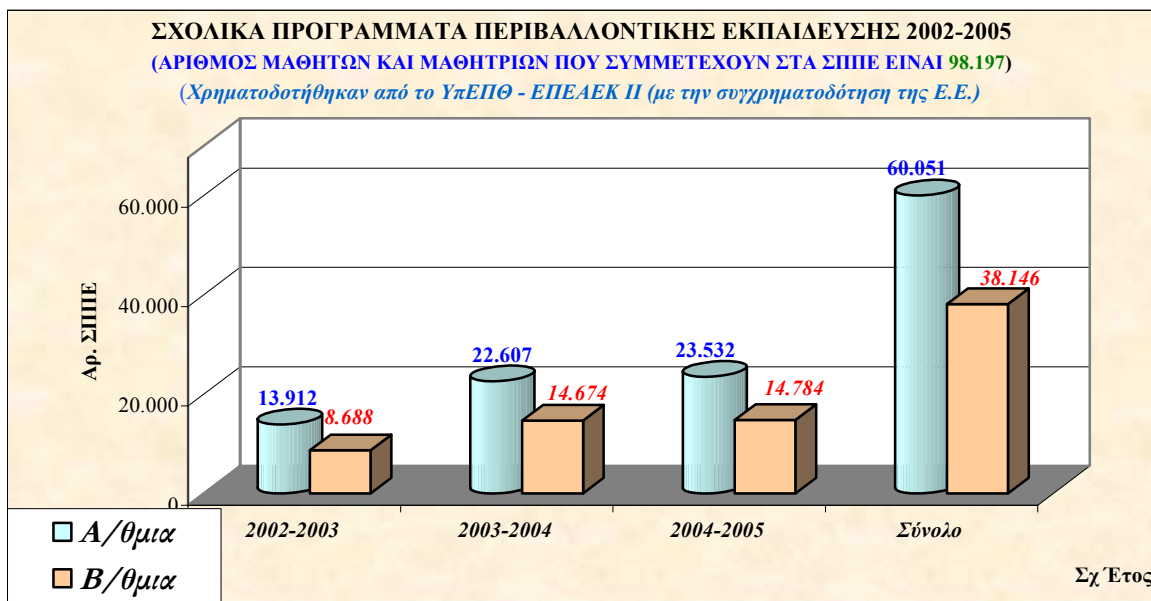
Πίνακας 5 Συνολικός αριθμός προγραμμάτων ΠΕ (Νομαρχιακά + ΣΠΠΕ - (ΕΠΕΑΕΚ) το χρονικό διάστημα 2001-05

	Σχ. Έτος '01-'02	Σχ. Έτος '02-'03	Σχ. Έτος '03-'04	Σχ. Έτος '04-'05
Σύνολο Προγραμμάτων Α/θμιας	2.551	2.896	3.270	3.327
Σύνολο Προγραμμάτων Β/θμιας	2.218	2.763	3.371	3.266
Σύνολο αριθμός ΣΠΠΕ	4.769	5.659	6.641	6.593

Τα προγράμματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στη χώρα μας αυξήθηκαν συνολικά από το σχολικό έτος 2001-02 μέχρι σήμερα κατά 38% περίπου και στις δύο βαθμίδες της Εκπαίδευσης, αύξηση για την οποία καθοριστικής σημασίας ήταν και η υλοποίηση του Έργου των Σχολικών Προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης.

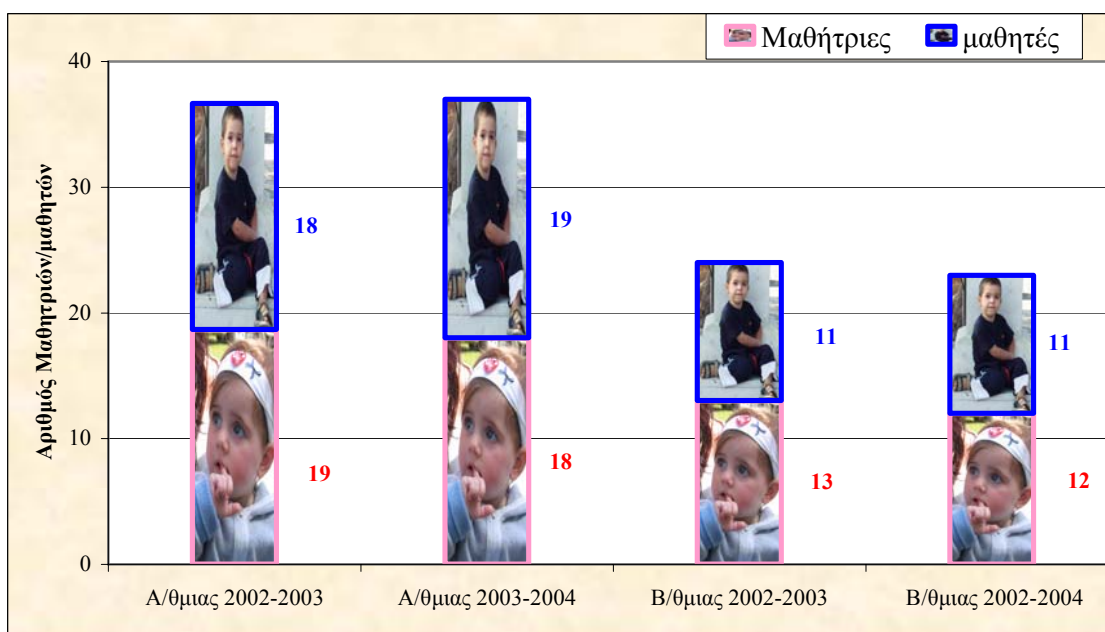
4. Η συμμετοχή των μαθητών στα ΣΠΠΕ που συγχρηματοδοτούνται από την Ευρωπαϊκή Ένωση στα πλαίσια του ΕΠΕΑΕΚ II για το χρονικό διάστημα 2002-2005.

Το Έργο, όπως προαναφέραμε, στόχευε στην ευαισθητοποίηση και ενεργοποίηση του μαθητικού κυρίως πληθυσμού, στη διαμόρφωση μιας διαφορετικής νοοτροπίας και στάσης απέναντι στα περιβαλλοντικά ζητήματα και στην καλλιέργεια περιβαλλοντικής κουλτούρας. Ζητούμενο αποτελεί η αύξηση της συμμετοχής των μαθητών σε προγράμματα ΠΕ τόσο σε ποσοτικό όσο και σε ποιοτικό επίπεδο. Στη διάρκεια της τριετίας υλοποίησης του Έργου έχουν συμμετάσχει σε ΣΠΠΕ 100.000 μαθητές περίπου, όπως αυτό παρουσιάζεται στα Διαγράμματα 8 & 9. Ο μέσος όρος μαθητών ανά ΣΠΠΕ είναι διαφορετικός στην Α/θμια σε σύγκριση με την Β/θμια Εκπαίδευση.

Διάγραμμα 8. Συνολικός αριθμός μαθητών που συμμετείχαν στα ΣΠΠΕ ανά κατηγορία Εκπαίδευσης και Σχολικό Έτος στα πλαίσια του ΕΠΕΑΕΚ II

Στην Α/θμια συμμετέχουν περίπου 37 μαθητές/τριες ανά ΣΠΠΕ, δηλαδή συμμετέχει συνολικά το 3,05% του μαθητικού πληθυσμού της Α/θμιας Εκπαίδευσης για το Σχολικό Έτος 2003-04, (ΕΣΥΕ, Στοιχεία ενάρξεως ακαδ. έτους 2003-04). Στη Β/θμια ο αριθμός είναι μικρότερος και συμμετέχουν περίπου 23 μαθητές/τριες ανά ΣΠΠΕ, δηλαδή συμμετέχει συνολικά το 2,39% του μαθητικού πληθυσμού της Β/θμιας Εκπαίδευσης για το Σχολικό Έτος 2003-04, (ΕΣΥΕ, Στοιχεία ενάρξεως ακαδ. έτους 2003-04). Ο βασικός λόγος για τη διαφοροποίηση αυτή είναι το γεγονός ότι τα ΣΠΠΕ υλοποιούνται εκτός ωρολογίου προγράμματος, δεδομένο που αποθαρρύνει σημαντικό αριθμό μαθητών, οι οποίοι ασχολούνται είτε με εξωσχολικές δραστηριότητες, είτε με τα μαθήματα του Σχολείου, από τη συμμετοχή. Ο λόγος αυτός αποτελεί και το κυριότερο αίτιο για την αποχώρηση μαθητών κατά την διάρκεια υλοποίησης ενός προγράμματος.

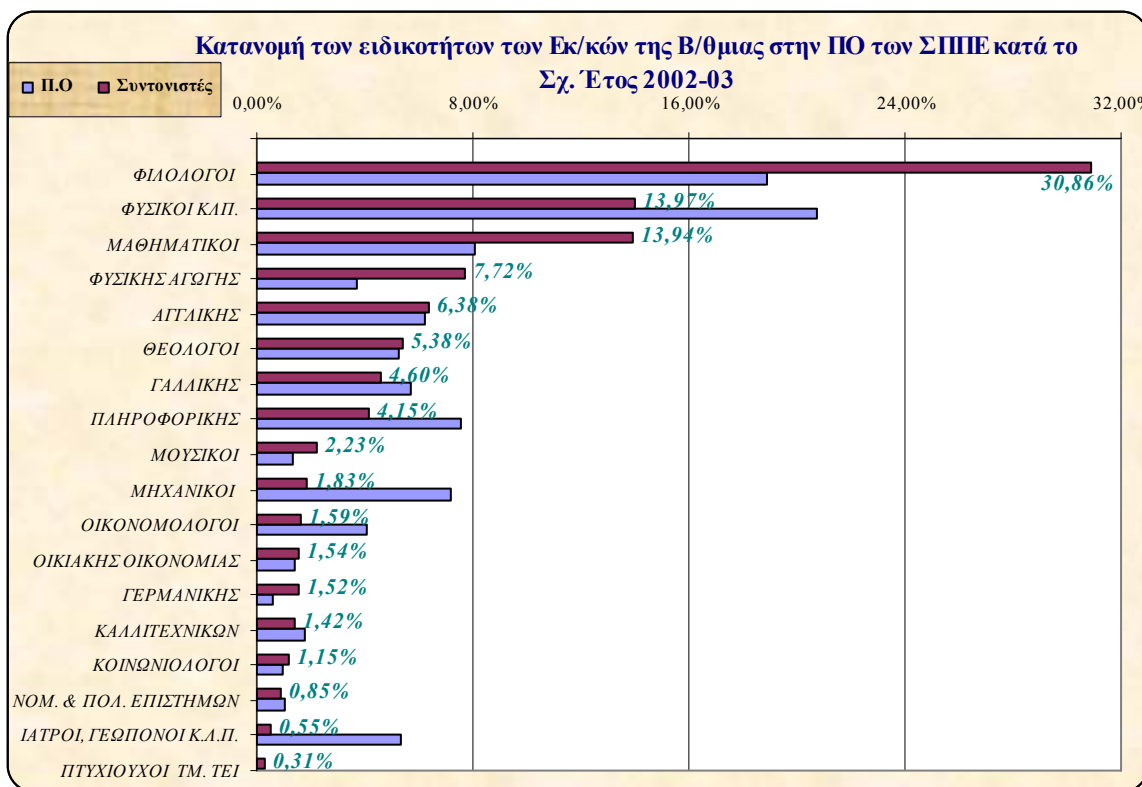

Διάγραμμα 9. Μέσος όρος μαθητριών και μαθητών που συμμετείχαν στα ΣΠΠΕ ανά κατηγορία Εκπαίδευσης και Σχολικό Έτος στα πλαίσια του ΕΠΕΑΕΚ II

5. Η συμμετοχή των εκπαιδευτικών που υλοποίησαν ΣΠΠΕ, που συγχρηματοδοτούνται από την Ευρωπαϊκή Ένωση στα πλαίσια του ΕΠΕΑΕΚ II για το χρονικό διάστημα 2002-04.

Οι εκπαιδευτικοί, που συμμετέχουν στην υλοποίηση των Σχολικών Προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και αποτελούν τις Παιδαγωγικές Ομάδες (ΠΟ) διακρίνονται στους συντονιστές των προγραμμάτων και στα λοιπά μέλη της Παιδαγωγικής Ομάδας. Από τα δεδομένα που προκύπτουν σύμφωνα με την μέχρι σήμερα υλοποίηση των ΣΠΠΕ αναφορικά με τη συμμετοχή των εκπαιδευτικών στην Παιδαγωγική ομάδα ΣΠΠΕ παρατηρούμε ότι την τριετία που υλοποιείται το Έργο, έχουν συμμετάσχει περισσότεροι από 10.000 εκπαιδευτικοί, εκ των οποίων οι 9.200 αποτελούν τα μέλη των Παιδαγωγικών Ομάδων. Ο μέσος όρος των εκπαιδευτικών που συμμετέχουν ως μέλη της Π.Ο. και υλοποιούν ΣΠΠΕ ποικίλει τόσο στην Α/θμια, όσο και στην Β/θμια εκπαίδευση.

Για την Α/θμια Εκπαίδευση ο μέσος όρος των εκπαιδευτικών που υλοποιούν ΣΠΠΕ είναι 3,07 ανά ΣΠΠΕ για το Σχ. Έτος 2002-03 και 2,90 για το Σχ. Έτος 2003-04. Ωστόσο ο συγκεκριμένος αριθμός είναι άρρηκτα συνυφασμένος με το είδος των Σχ. Μονάδων οι οποίες υλοποιούν ΣΠΠΕ (μονοθέσια, διθέσια κλπ). Αυτό σημαίνει ότι σε πολλές Σχολικές Μονάδες της Α/θμιας εκπαίδευσης ο αριθμός της Π.Ο είναι ίσος με τον αριθμό των εκπαιδευτικών που υπηρετούν στη συγκεκριμένη μονάδα.

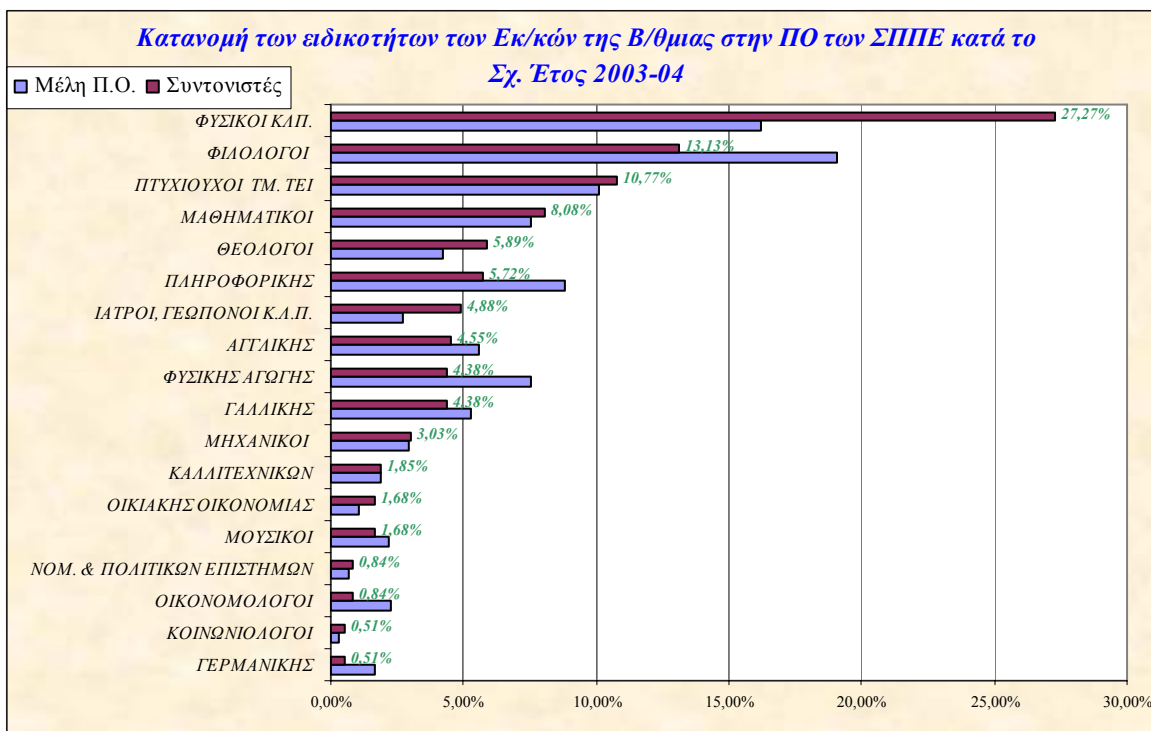

Διάγραμμα 10. Κατανομή των ειδικοτήτων των εκπαιδευτικών που αποτελούν τα μέλη της Π.Ο και υλοποίησαν τα ΣΠΠΕ στην Β/θμια Εκπαίδευσης το Σχ. Έτος 2002-03 στα πλαίσια του ΕΠΕΑΕΚ II

Το πρόβλημα αυτό δεν παρατηρείται στην Β/θμια Εκπαίδευση, όπου ο αριθμός των εκπαιδευτικών ανά ΣΜ είναι μεγαλύτερος από τον μέσο όρο των εκπαιδευτικών που υλοποιούν ΣΠΠΕ. Ο συνολικός μέσος όρος των εκπαιδευτικών που υλοποιούν ΣΠΠΕ είναι 2,53 για το Σχ. Έτος 2002-03 και 2,75 για το Σχ. Έτος 2003-04. Από τα Διαγράμματα 10 & 11 παρατηρούμε ότι σημαντικό ποσοστό κατέχουν οι Φιλολόγοι (ΠΕ02) και οι Φυσικοί κλπ (ΠΕ04). Μάλιστα το Σχολικό Έτος 2003-04 οι Φυσικοί κλπ (ΠΕ04) παρουσιάζουν συμμετοχή στα ΣΠΠΕ της τάξης του 43,49 % του συνόλου των εκπαιδευτικών που υλοποίησαν ΣΠΠΕ ως μέλη των Π.Ο. Το στοιχείο αυτό είναι σημαντικό αν σκεφτεί κανείς ότι η κατηγορία αυτή των εκπαιδευτικών αποτελεί μόλις

το 12,09% του συνόλου των εκπαιδευτικών που υπηρέτησαν στη Β/θμια Εκπαίδευση το συγκεκριμένο Σχολικό Έτος. (ΕΣΥΕ, Στοιχεία ενάρξεως ακαδ. έτους 2003-04).

Αρνητική εντύπωση μας προκαλεί το γεγονός ότι στις τρεις τελευταίες θέσεις της κατηγορίας των εκπαιδευτικών σε σχέση με τη συμμετοχή τους στα ΣΠΠΕ το Σχ. Έτος 2003-04 καταλαμβάνουν, οι ειδικότητες των οικονομολόγων, νομικών & πολιτικών επιστημών και κοινωνιολόγων, δηλαδή ειδικότητες οι οποίες θα βοηθούσαν σημαντικά στην διεπιστημονικότητα της Π.Ο και κυρίως στην ανάδειξη, μέσα από το περιεχόμενο του ΣΠΠΕ, της αναγκαιότητας παράλληλης ενσωμάτωσης, σε κάθε κοινωνική / επαγγελματική μας δραστηριότητα, των τριών διαστάσεων που συνθέτουν την έννοια της αιφόρου ανάπτυξης, κάλυψη του τρίπτυχου Περιβαλλοντική Προστασία – Οικονομική Ανάπτυξη – Κοινωνική Δικαιοσύνη.

Διάγραμμα 11. Κατανομή των ειδικοτήτων των εκπαιδευτικών που αποτελούν τα μέλη της Π.Ο και υλοποίησαν τα ΣΠΠΕ στην Β/θμια Εκπαίδευσης το Σχ. Έτος 2003-04 στα πλαίσια του ΕΠΕΑΕΚ II

6. Η θεματολογία των ΣΠΠΕ, που συγχρηματοδοτούνται από την Ευρωπαϊκή Ένωση στα πλαίσια του ΕΠΕΑΕΚ II κατά το χρονικό διάστημα 2002-2004.

Η Π.Ε. αντιμετωπίζεται συχνά ως ένα ανοικτό πεδίο του οποίου η θεματολογία δεν έχει όρια. Αυτό οφείλεται στη δυσκολία οριοθέτησης της έννοιας «περιβάλλον» και οδηγεί συχνά στην ανάπτυξη προγραμμάτων που έχουν ως φυσικό αντικείμενο θέματα, τα οποία μπορούν να ενταχθούν σε άλλα εκπαιδευτικά πεδία. Μια τέτοια προσέγγιση οδηγεί, εν τέλει, στην ταύτιση της Π.Ε. με την ίδια την Εκπαίδευση. Ωστόσο, εάν θέλουμε να σχεδιάσουμε άρτια και αποτελεσματικά προγράμματα Π.Ε. οφείλουμε να οριοθετήσουμε/περιχαρακώσουμε τόσο τη θεματολογία της Π.Ε. όσο και τη μεθοδολογία της. (Γαβριλάκης Κ., 2000)

Η Π.Ε. αποτελεί μια προβληματοκεντρική (problem-centered) εκπαιδευτική διαδικασία αφού προσανατολίζεται στην επίλυση των περιβαλλοντικών προβλημάτων σύμφωνα με τις κατευθυντήριες αρχές της. Υπό αυτή την έννοια, το φυσικό αντικείμενο (άρα και το περιεχόμενο) του προγράμματος οφείλει να συνδέεται, έμμεσα ή άμεσα, με κάποιο περιβαλλοντικό πρόβλημα/ζήτημα. Τα προβλήματα/ζητήματα αυτά προέρχονται από κακές διαχειριστικές πρακτικές και έχουν ως αποτέλεσμα την υποβάθμιση, απαξίωση ή καταστροφή οποιασδήποτε μορφής ζωής. Αντιμετωπίζοντας το περιβάλλον με την ευρύτερη έννοια που περιλαμβάνει το

φυσικό, το **ανθρωπογενές** και το **πολιτισμικό**, μπορούμε να προσδιορίσουμε τα παρακάτω ενδεικτικά περιβαλλοντικά προβλήματα:

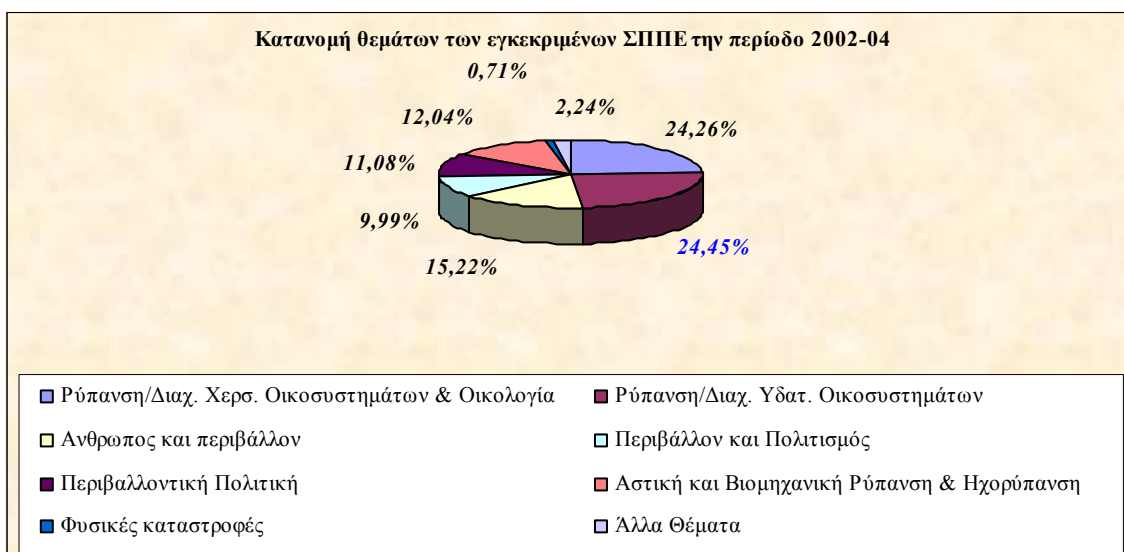
- Υποβάθμιση της ποιότητας του αέρα, του νερού, του εδάφους
- Προσβολή της χλωρίδας ή της πανίδας
- Υποβάθμιση του πολιτισμικού περιβάλλοντος
- Υποβάθμιση της αισθητικής αξίας του χώρου

Ο προσανατολισμός της Π.Ε. στην επίλυση περιβαλλοντικών προβλημάτων, ωστόσο, δεν σημαίνει ότι φυσικό αντικείμενο κάθε προγράμματος πρέπει να είναι ένα περιβαλλοντικό πρόβλημα. Μια τέτοια λογική θα οδηγούσε σε μια άνευ ουσίας κινδυνολογική προσέγγιση. Ως φυσικό αντικείμενο μπορεί να επιλεγεί οποιοδήποτε θέμα θα μπορούσε να εφοδιάσει τους μαθητές με τις απαραίτητες γνώσεις, στάσεις, αξίες και δεξιότητες, τις οποίες θα αξιοποιήσουν για τη διάγνωση, πρόληψη και αντιμετώπιση ζητημάτων του φυσικού, ανθρωπογενούς και πολιτισμικού περιβάλλοντος. (Γαβριλάκης Κ., 2000)

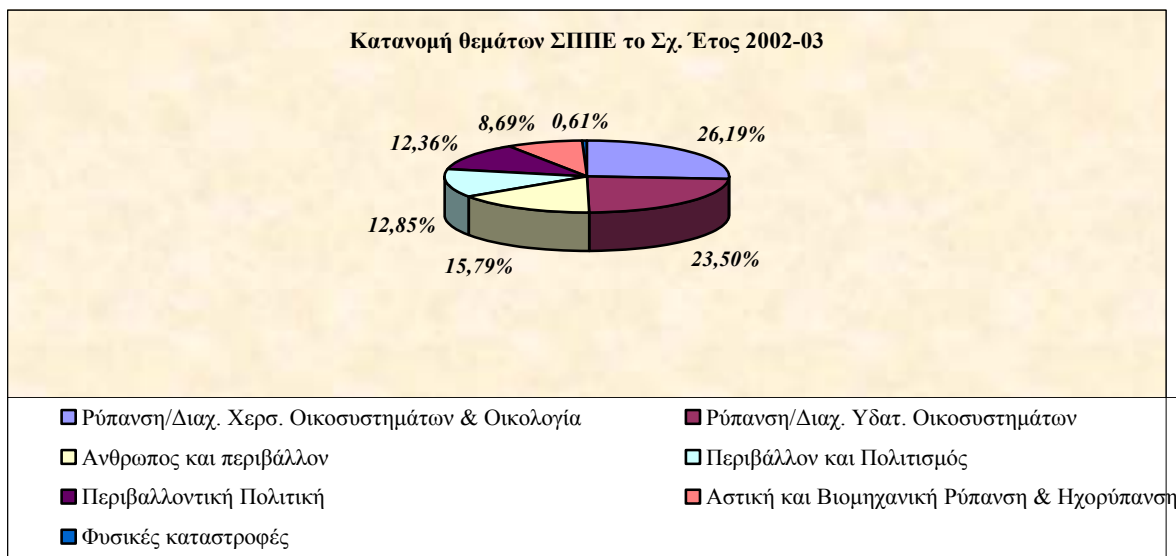
Τα ΣΠΠΕ που υλοποιήθηκαν την διετία 2002-04 κατανεμήθηκαν σε σχέση με τη θεματολογία τους σε οκτώ κατηγορίες, όπως αυτές παρουσιάζονται στα Διαγράμματα 12 έως 15.

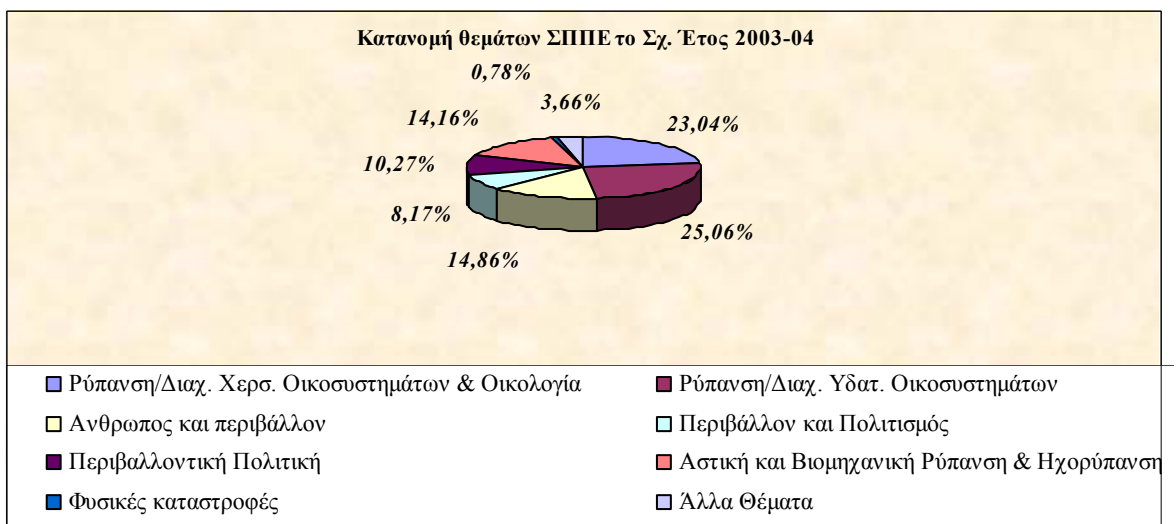
Διάγραμμα 12. Κατανομή εγκεκριμένων ΣΠΠΕ ανά θεματολογία και Σχ. Έτος

Διάγραμμα 13. Κατανομή εγκεκριμένων ΣΠΠΕ ανά θεματολογία την περίοδο 2002-04

Διάγραμμα 14. Κατανομή εγκεκριμένων ΣΠΠΕ ανά θεματολογία το Σχ. Έτος 2002-03

Διάγραμμα 15. Κατανομή εγκεκριμένων ΣΠΠΕ ανά θεματολογία το Σχ. Έτος 2003-04

Το μεγαλύτερο ποσοστό της θεματολογίας αφορά σε θέματα που άπτονται των *χερσαίων* (δάση, γεωργία, χλωρίδα, πανίδα βότανα κλπ) και *υδατικών οικοσυστημάτων* (νερό, ποτάμια, λίμνες, θάλασσες). Ένα σημαντικό ποσοστό το οποίο χρήζει ιδιαίτερης μνείας παρουσιάζει και η κατηγορία που αναφέρεται ως «*άνθρωπος και περιβάλλον*». Από αυτό το ποσοστό τα μισά ΣΠΠΕ ασχολούνται με το σχολικό περιβάλλον, ενώ τα υπόλοιπα, στην πλειοψηφία τους, με το αστικό περιβάλλον, όπου ζουν οι μαθητές (π.χ. η γειτονία μου).

Από την κατηγορία «*Αστική και Βιομηχανική Ρύπανση & Ηχορύπανση*» η πλειοψηφία των ΣΠΠΕ ασχολείται με τα απορρίμματα και τη διαχείρισή τους, ενώ στην κατηγορία «*Περιβάλλον και Πολιτισμός*» το αντικείμενο με το οποίο ασχολούνται τα ΣΠΠΕ αφορά τα πολιτισμικά μνημεία & Περιβάλλον. Τέλος στην κατηγορία «*Περιβαλλοντική Πολιτική*» η επιλογή με τη μεγαλύτερη συχνότητα ενασχόληση αφορά θέματα που έχουν να κάνουν με την ενέργεια και τις μορφές της.

7. Παρουσίαση οικονομικών στοιχείων των ΣΠΠΕ που συγχρηματοδοτούνται από την Ευρωπαϊκή Ένωση στα πλαίσια του ΕΠΕΑΕΚ II για το χρονικό διάστημα 2002-2004.

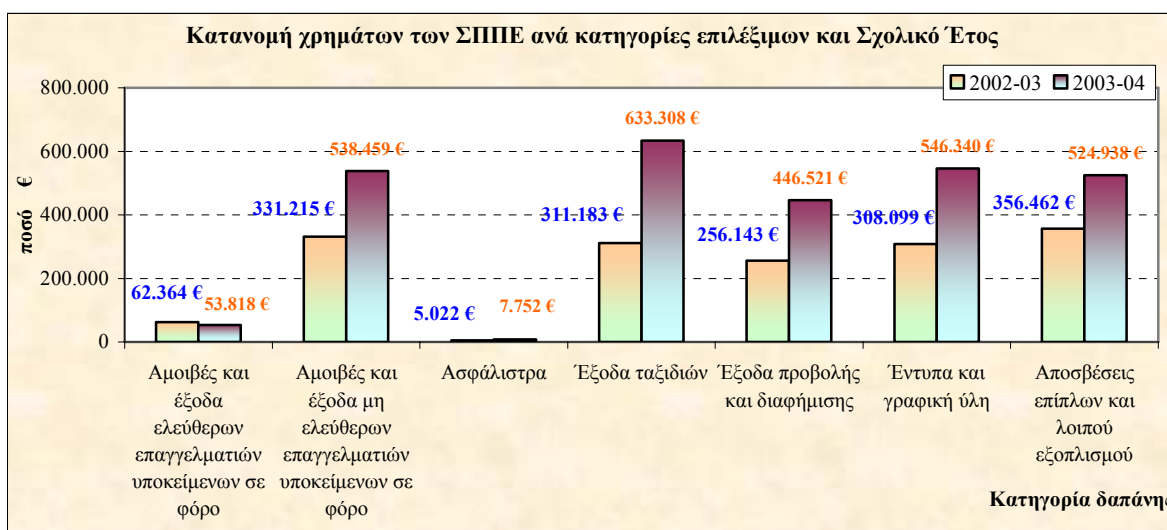
Τα Σχολικά Έτη 2002-03 και 2003-04 οι Σχολικές Μονάδες Α΄/θμιας και Β΄/θμιας Εκπ/σης της χώρας, ως δυνητικοί τελικοί δικαιούχοι των Σχολικών Προγραμμάτων Περιβαλλοντικής

Εκπαίδευσης (ΣΠΠΕ), υπέβαλαν προτάσεις που αφορούσαν στο σχεδιασμό και υλοποίηση ΣΠΠΕ. Το συνολικό ποσό που διατέθηκε για τον σχεδιασμό και υλοποίηση κάθε προγράμματος ανέρχονταν έως του ποσού των **2.375 €**. Για τη Θράκη και τις νησιωτικές περιοχές (Ιόνια Νησιά, Βόρειο και Νότιο Αιγαίο, Θάσος, Β. Σποράδες, νησιά του Αργοσαρωνικού) το σχετικό ποσό μπορούσε να ανέλθει έως τα **2.857 €**.

Με το ποσό αυτό η Παιδαγωγική Ομάδα μπορούσε να καλύψει δαπάνες που αφορούσαν :

- Αμοιβές και έξοδα ελεύθερων επαγγελματιών, κυρίως εξωτερικών συνεργάτων.
- Αμοιβές και έξοδα μη ελεύθερων επαγγελματιών υποκείμενων σε φόρο. Κυρίως τα μέλη της Π.Ο. Η αποζημίωση των εκπαιδευτικών της Π.Ο. δεν μπορούσε να υπερβαίνει συνολικά το ποσό των 400 €.
- Ασφάλιστρα μαθητών, για κάθε μετακίνηση εκτός της σχολικής μονάδας για την υλοποίηση του ΣΠΠΕ.
- Έξοδα ταξιδιών.
- Έξοδα προβολής και διαφήμισης
- Αποσβέσεις επίπλων και λοιπού εξοπλισμού». *Αποδέκτες των ως άνω υλικών ήταν οι Σχολικές Μονάδες*
- Γραφική ύλη-έντυπα-βιβλία-εκπ/κό υλικό-αναλώσιμα Η/Υ

Στα Διαγράμματα 16 έως 19 παρουσιάζεται η κατανομή των χρημάτων ανά επιλέξιμη δαπάνη και Σχολικό έτος για τα δύο πρώτα σχολικά έτη που υλοποιήθηκε το Έργο και για τα 1987 ΣΠΠΕ. Όπως μπορεί κάποιος εύκολα παρατηρούμε μια ποικιλότητα στην κατηγορία δαπανών.

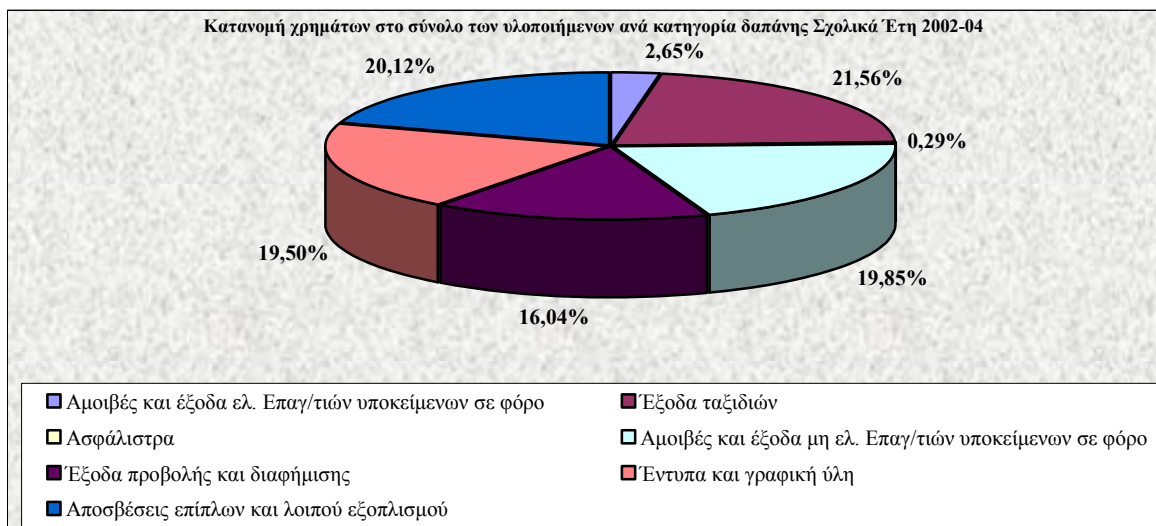

Διάγραμμα 16. Το ύψος του ποσού της χρηματοδότησης των ΣΠΠΕ ανά κατηγορία δαπάνης και Σχολικού Έτους

Το μεγαλύτερο ποσό σε ποσοστό 21,85 % (έξοδα ταξιδιών + ασφάλιστρα) χρησιμοποιήθηκε για να καλυφθούν έξοδα μετακίνησης μαθητών σε επισκέψεις που πραγματοποίησαν κατά τη διάρκεια των ΣΠΠΕ (Επισκέψεις πεδίου, σε ΚΠΕ, μουσεία κ.α). Επίσης καλύφθηκαν έξοδα μετακίνησης συνεργατών και ομιλητών, οι οποίοι επισκέφθηκαν τις ΣΜ και προσέφεραν εξειδικευμένες γνώσεις και εμπειρία στους συμμετέχοντες στα ΣΠΠΕ.

Σημαντικό ποσό 20,12 % χρησιμοποιήθηκαν για να καλυφθούν έξοδα που αφορούσαν «εργαλεία» τα οποία βοήθησαν σημαντικά στην υλοποίηση των ΣΠΠΕ. Φωτογραφικές μηχανές, πυξίδες, μικροσκόπια, μεγεθυντικοί φακοί κ.α., τα οποία υποστηρίζουν την Παιδαγωγική Ομάδα στο έργο της, μιας και αποτελούν σημαντικά διδακτικά εργαλεία.

Το 19,85 % αναλώθηκε, στο να καλυφθούν κυρίως οι αμοιβές της Π.Ο. Το ποσό αυτό θεωρείται συμβολικό και δεν ανταποκρίνεται σε καμία περίπτωση στο πραγματικό έργο που έχουν να επιδείξουν τα μέλη των Παιδαγωγικών Ομάδων στα ΣΠΠΕ.

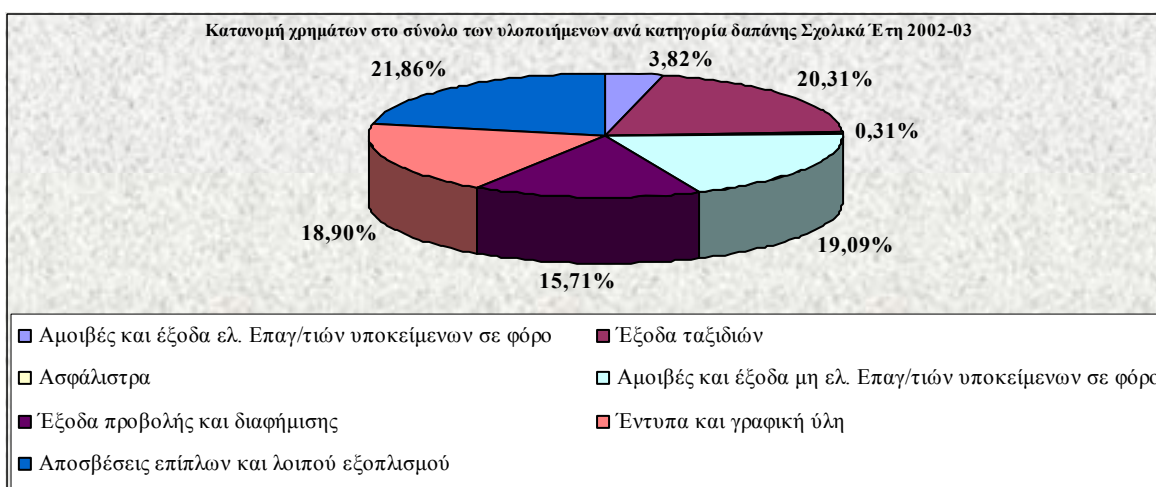

Διάγραμμα 17. Η κατανομή του ποσού της χρηματοδότησης των ΣΠΠΕ ανά κατηγορία δαπάνης και Σχολικού Έτους

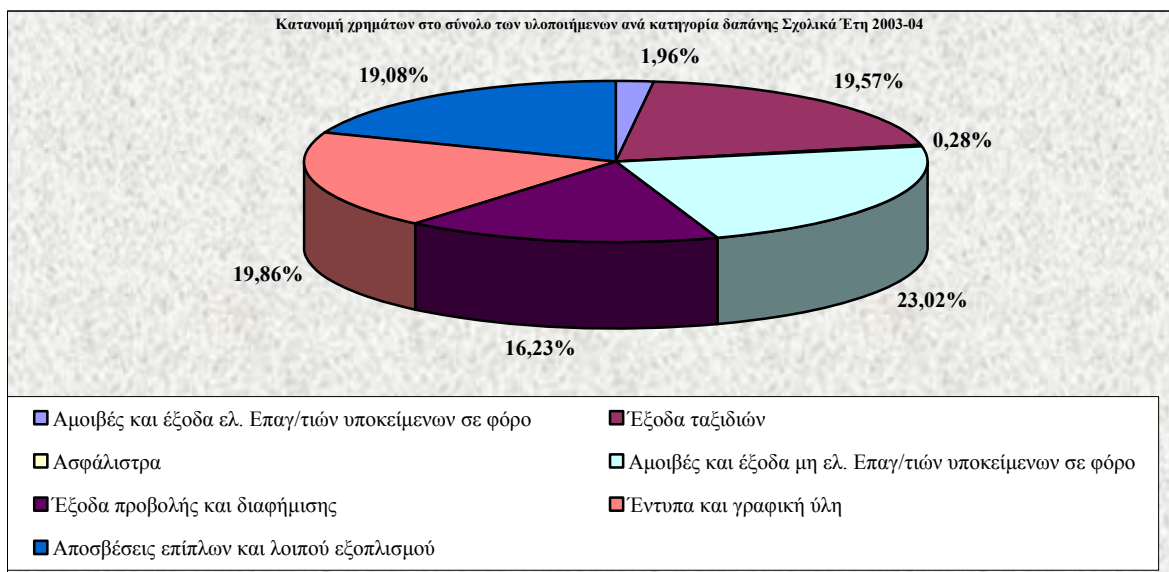
Ένα ποσό της τάξης του 19,50 % διατέθηκε για δαπάνες που αφορούσαν αναλώσιμα υλικά (χαρτί, γραφίτες κ.α) απαραίτητα για την υλοποίηση του ΣΠΠΕ και την βελτιστοποίηση των αποτελεσμάτων του.

Σημαντικό ποσό που αποτελεί το 16,04 % του συνολικού ποσού της χρηματοδότησης των ΣΠΠΕ χρησιμοποιήθηκε σε έξοδα που αφορούσαν την προβολή των ΣΠΠΕ και τη δημοσιοποίηση των αποτελεσμάτων τους. Η πραγματοποίηση μίας τουλάχιστον ημερίδας σε κάθε ΣΠΠΕ έχει ως στόχο τη διάχυση της πληροφόρησης στη σχολική κοινότητα και στην τοπική κοινωνία όπου και καλούνται να συμμετέχουν οι τοπικές αρχές (Δήμαρχος, Πρόεδρος Δ.Δ. κλπ), οι τοπικές φορείς της εκπαίδευσης, (Περιφερειακός Δ/ντής, Διευθυντής Εκπαίδευσης, Υπεύθυνος Π.Ε.), εκπαιδευτικοί και μαθητές γειτονικών Σχολικών Μονάδων, οι εμπλεκόμενοι ιδιώτες και φορείς ή επιχειρήσεις, οι γονείς των μαθητών του Σχολείου καθώς και άλλοι ιδιώτες ή φορείς που κρίνει ως απαραίτητους η Π.Ο.

Τέλος, ένα μικρό ποσό της τάξης του 2,65% χρησιμοποιείται για την αμοιβή εξωτερικών συνεργατών, κυρίως ελεύθερων επαγγελματιών, οι οποίοι προσφέρουν εξειδικευμένες γνώσεις και εμπειρία και βοηθούν τα μέλη της Π.Ο σε γνωστικά πεδία του φυσικού αντικείμενου, για τα οποία οι ίδιοι νοιώθουν την ανάγκη υποστήριξης. Το ποσό που αφορά τους εξωτερικούς συνεργάτες παρουσιάζεται αρκετά μικρό εξαιτίας της ύπαρξης εθελοντικής προσφοράς από σημαντικό αριθμό εξωτερικών συνεργατών στα ΣΠΠΕ χωρίς αμοιβή.

Διάγραμμα 18. Η κατανομή της χρηματοδότησης των ΣΠΠΕ ανά κατηγορία δαπάνης το 2002-03

Διάγραμμα 19. Η κατανομή της χρηματοδότησης των ΣΠΠΕ ανά κατηγορία δαπάνης το 2002-03

4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Κατά τη διάρκεια υλοποίησης του Έργου των «*Σχολικών Προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης*» παρατηρείται ότι επετεύχθη μια ποσοτική αύξηση του αριθμού των προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, τα οποία υλοποιούνται στις Σχολικές Μονάδες της Α/θμιας και Β/θμιας Εκπαίδευσης την τελευταία τετραετία στην χώρα μας.

Αποτέλεσμα αυτής της αύξησης είναι η αύξηση των συμμετεχόντων σε αυτά τα προγράμματα και κυρίως του μαθητικού πληθυσμού, ο οποίος είχε την ευκαιρία να ευαισθητοποιηθεί σε σχέση με τα περιβαλλοντικά ζητήματα και να διαμορφώσει περιβαλλοντική κουλτούρα. Μια κουλτούρα που μεταφράζεται για τα παιδιά σε προστιθέμενη αξία περιβαλλοντικής γνώσης, σε καλλιέργεια κριτικής και δημιουργικής σκέψης και στην ανάπτυξη των απαραίτητων δεξιοτήτων για τη διερεύνηση, ανάλυση και αντιμετώπιση των σύνθετων περιβαλλοντικών ζητημάτων μέσα από μια σφαιρική (ολιστική) οπτική. Με αυτή την προοπτική γεννιέται η προσδοκία για αντιστροφή της τάσης υποβάθμισης του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος και, κατ' επέκταση, για αναβάθμιση της ποιότητας ζωής.

Αν οι μαθητές και οι εκπαιδευτικοί που συμμετείχαν στα προγράμματα Π.Ε. ήταν οι άμεσα ωφελούμενοι από την εκπαιδευτική διαδικασία της Π.Ε., υπάρχει ένας πολλαπλάσιος αριθμός ατόμων που έρχονται έμμεσα σε επαφή με τις πολλαπλές θετικές επιπτώσεις των προγραμμάτων αυτών:

- Οι υπόλοιποι μαθητές της Σχολικής Μονάδας, εκτός της Περιβαλλοντικής Ομάδας που υλοποιεί ΣΠΠΕ και οι μαθητές των γειτονικών ή πλησιέστερων Σχολικών Μονάδων είναι μια έμμεσα ωφελούμενη ομάδα πληθυσμού. Χαρακτηριστικές είναι οι μαρτυρίες εκπαιδευτικών, οι οποίοι γίνονται αποδέκτες προσκλήσεων από πλευράς μαθητών για τη συμμετοχή τους σε προγράμματα Π.Ε.
- Οι γονείς και οι οικογένειες των άμεσα εμπλεκόμενων μαθητών σε πολλές περιπτώσεις παίζουν το ρόλο πηγών / δεκτών πληροφόρησης. Βρίσκονται σε άμεση επαφή και σχέση με τα παιδιά τους και εκ τούτου είναι μια ακόμα έμμεσα ωφελούμενη ομάδα πληθυσμού από την υλοποίηση ΣΠΠΕ.
- Οι τοπικές κοινωνίες στις οποίες απευθύνονται με τη δραστηριοποίησή τους οι μαθητικές ομάδες και με τις οποίες συνεργάζονται αφενός για τη συλλογή πληροφοριών και αφετέρου γίνονται οι ίδιες αποδέκτες των αποτελεσμάτων του προγράμματος.

Από την ανάλυση των δεδομένων προκύπτει το μεγαλύτερο ποσοστό των ΣΠΠΕ υλοποιείται για την Α/θμια Εκπαίδευση στα Δημοτικά Σχολεία, ενώ για τη Β/θμια Εκπαίδευση στα Γυμνάσια. Αν και παρατηρείται αυξητική τάση στα Νηπιαγωγεία αυτή υπολείπεται σε σημαντικό βαθμό των πραγματικών δυνατοτήτων των συγκεκριμένων σχολικών μονάδων και των εκπαιδευτικών που υπηρετούν σε αυτές. Ελπιδοφόρο είναι το γεγονός ότι έχει αυξηθεί σημαντικά η τάση της συμμετοχής των ΤΕΕ στην υλοποίηση ΣΠΠΕ. Η μικρή παρουσία των Λυκείων στην υλοποίηση ΣΠΠΕ είναι απόρροια του γεγονότος ότι οι μαθητές επικεντρώνουν το ενδιαφέρον τους στις επιδόσεις τους στα μαθήματα που αφορούν το αναλυτικό πρόγραμμα του Σχολείου με αποτέλεσμα να εξασθενεί η «επιθυμία τους» για άλλες δραστηριότητες που αφορούν τα Σχολικά δρώμενα. Η αναπροσαρμογή του ωρολογίου προγράμματος των σχολείων με στόχο την παραχώρηση χρόνου για την καλύτερη ένταξη της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στην εκπαιδευτική διαδικασία πιθανώς θα αύξανε τη συμμετοχή των μαθητών σε ΣΠΠΕ και επομένως και τον αριθμό αυτών των προγραμμάτων στα Λύκεια.

Αποτέλεσμα των παραπάνω διαπιστώσεων είναι ο διαφορετικός αριθμός των μαθητών που συμμετέχουν σε ΣΠΠΕ στην Α/θμια Εκπαίδευση, ο οποίος είναι μεγαλύτερος από τον αντίστοιχο της Β/θμιας.

Η διεπιστημονική προσέγγιση θεωρούμε ότι προωθήθηκε σε σημαντικό βαθμό στην Β/θμια Εκπαίδευση από το γεγονός ότι σχεδόν όλες οι ειδικότητες των εκπαιδευτικών συμμετέχουν ως μέλη της Π.Ο στην υλοποίηση ΣΠΠΕ. Κρίνουμε ωστόσο ότι απαιτείται η παρότρυνση της συμμετοχής εκπαιδευτικών ειδικοτήτων όπως αυτής των οικονομολόγων, νομικών & πολιτικών επιστημών και κοινωνιολόγων, οι οποίοι θα βοηθούσαν σημαντικά στην διεπιστημονική θεώρηση των θεμάτων μέσα από την ανάδειξη της λειτουργικής σχέσης των τριών αξόνων της αειφορίας (Περιβαλλοντική Προστασία – Οικονομική Ανάπτυξη – Κοινωνική Δικαιοσύνη), μιας έννοιας που μετά τη Διάσκεψη της Θεσσαλονίκης αποτελεί συστατικό στοιχείο της Π.Ε.

Παρόλο που τα προγράμματα είναι σημαντικό να κατευθύνονται στη διερεύνηση και επίλυση περιβαλλοντικών ζητημάτων, μέσα από τη θεματολογία των ΣΠΠΕ και την υλοποίησή τους τα δύο πρώτα χρόνια, διαφαίνεται ότι οι Παιδαγωγικές και Περιβαλλοντικές Ομάδες δεν οδηγήθηκαν στη διαπραγμάτευση μόνο περιβαλλοντικών ζητημάτων με άμεσο τρόπο. Μέσα από μια ποικιλία θεμάτων που αναπτύχθηκαν, οι μαθητές είχαν την ευκαιρία να εφοδιαστούν με τις απαραίτητες γνώσεις, στάσεις, αξίες και δεξιότητες, τις οποίες θα αξιοποιήσουν για τη διάγνωση, πρόληψη και αντιμετώπιση ζητημάτων του φυσικού, ανθρωπογενούς και πολιτισμικού περιβάλλοντος.

Τέλος από την παρουσίαση της οικονομικής διαχείρισης του ποσού με το οποίο χρηματοδοτούνται τα ΣΠΠΕ, διαπιστώνεται ότι πραγματοποιήθηκε μια ευρύτατη κατανομή σε κατηγορίες δαπανών οι οποίες βοήθησαν τους εκπαιδευτικούς να σχεδιάσουν, οργανώσουν, υλοποιήσουν τα ΣΠΠΕ και να πραγματοποιήσουν δραστηριότητες, οι οποίες αναβαθμίζουν τα αποτελέσματα του έργου τους, βασιζόμενοι στην ενσωμάτωση των αρχών της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης. Τέτοιες είναι η διεπιστημονική θεώρηση (με τη συμμετοχή εξωτερικών συνεργατών), η βιωματική προσέγγιση (με επισκέψεις πεδίου, επιτόπια παρατήρηση, φωτογράφιση, βιντεοσκόπηση, παρατήρηση με μικροσκόπια), το άνοιγμα του σχολείου στην κοινωνία (με την πραγματοποίηση ημερίδας, συζητήσεων, επισκέψεων και δράσεων των μαθητών στις τοπικές κοινωνίες), η ομαδική εργασία, η ανάπτυξη δημοκρατικού διαλόγου και κριτικής σκέψης. Με αυτήν τη λογική πιστεύουμε ότι το Έργο αυτό συνέβαλλε σημαντικά ώστε οι μαθητές να είναι σε θέση να επαναπροσδιορίσουν τη σχέση τους με το περιβάλλον και να γίνουν κοινωνοί της προσπάθειας για την προστασία του.

5. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Αθανασάκης, Μ.Α. και Κούσουρης, Σ.Θ. (1999), *Περιβάλλον και Οικολογία στην Εκπαίδευση*, Εκδόσεις Χρήστος Ε. Δαρδανός, Αθήνα
2. Αναστασάτος Ν. (2005), *Σχολείο και Περιβάλλον: από την θεωρία στην πράξη*, Άτραπος, Αθήνα.
3. Γαβριλάκης, Κ. (2000), *Η Αρχιτεκτονική ενός Εικονικού Περιβάλλοντος Εργασίας για το Σχεδιασμό Προγραμμάτων Π.Ε.*, Πρόταση Διδακτορικής Διατριβής, Τμήμα Περιβάλλοντος – Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Μυτιλήνη.

4. Δασκολιά, Μ. (2000), *Οι επιμορφωτικές ανάγκες των εκπαιδευτικών στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση*, Διδακτορική Διατριβή, Φιλοσοφική Σχολή (Τμήμα Φ.Π.Ψ.) Πανεπιστήμιο Αθηνών.
5. *Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος, (ΕΣΥΕ), Στοιχεία ενάρξεως ακαδ. έτους 2003-04*
6. Θεοδωροπούλου Ε. και Καΐλα Μ. (2005), *Προς μια Περιβαλλοντική Εκπαίδευση στη βάση της αρχής της σύνδεσης των γνώσεων*, στο: Μ. Καΐλα, Ε. Θεοδωροπούλου, Α. Δημητρίου, Γ. Ξανθάκου, Ν. Αναστασάτος (2005), *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση Ερευνητικά Δεδομένα και Εκπαιδευτικός Σχεδιασμός*, Άτραπος, Αθήνα, σελ. 23-34
7. Ματσαγγούρας Γ. Η., και Χέλμης Σ. (2003), *Παραγωγή εκπαιδευτικού υλικού στην εκπαίδευση: θεωρητικές παραδοχές και τεχνικές προδιαγραφές*, *Πανελλήνιο Συμπόσιο-Σχεδιασμός και Παραγωγή Εκπαιδευτικού Υλικού για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση*, Πανεπιστήμιο Πειραιά, 21-23 Φεβρουαρίου 2003, Εκδοτικός Οργανισμός Λιβάνη, Αθήνα, σελ. 63-95
8. Παπαδημητρίου Β. (1998), *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και σχολείο: Μια διαχρονική θεώρηση*, Τυπωθήτω-Γιώργος Δαρδανός, Αθήνα
9. Ράπτης, Ν. (2000), *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και Αγωγή: Το θεωρητικό πλαίσιο των επιλογών*, Τυπωθήτω-Γιώργος Δαρδανός, Αθήνα
10. Σοφούλης Κ. (2005), *Η Περιβαλλοντική Πολιτική από την σκοπιά του εκπαιδευτή Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης*, στο: Μ. Καΐλα, Ε. Θεοδωροπούλου, Α. Δημητρίου, Γ. Ξανθάκου, Ν. Αναστασάτος (2005), *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση Ερευνητικά Δεδομένα και Εκπαιδευτικός Σχεδιασμός*, Άτραπος, Αθήνα, σελ. 35-52
11. Σοφούλης Κ., Γαβριλάκης, Κ. και Καπιωτάς, Μ. (2005), *Σχολικά Προγράμματα Π.Ε.: Ένα πλαίσιο για το σχεδιασμό και την αξιολόγηση του σχεδιασμού-φιλοσοφία, δυσκολίες και προοπτικές*, 1^ο Συνέδριο ΣΠΠΕ, Ισθμός Κορίνθου, 23-25 Σεπτεμβρίου, ΥΠΕΠΘ-Πανεπιστήμιο Αιγαίου, με την συγχρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, (υπό δημοσίευση).
12. Τσαμπούκου-Σκαναβή, Κ. (2004), *Περιβάλλον και Κοινωνία: Μια σχέση σε αδιάκοπη εξέλιξη*, Καλειδοσκόπιο, Αθήνα
13. ΥΠ.ΕΠ.Θ, Διεύθυνση Σπουδών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης (2000), *Έργο Μελέτη για την ενσωμάτωση της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στα αναλυτικά προγράμματα*, Έκδοση ΥΠ.ΕΠ.Θ, Διεύθυνση Σπουδών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, Επιμέλεια Έκδοσης: Χρυσού Μ., Αθήνα.
14. Φλογαίτη Ε. (1998), *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα
15. Φλογαίτη Ε. (2003), *Το παιδαγωγικό υλικό στην περιβαλλοντική εκπαίδευση*, *Πανελλήνιο Συμπόσιο-Σχεδιασμός και Παραγωγή Εκπαιδευτικού Υλικού για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση*, Πανεπιστήμιο Πειραιά, 21-23 Φεβρουαρίου 2003, Εκδοτικός Οργανισμός Λιβάνη, Αθήνα, σελ. 107-118.
16. Φύκαρης Μ.Ι. (1998), *Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση στην εκπαίδευση των Εκπαιδευτικών*, Εκδότικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη Α.Ε., Θεσσαλονίκη